

В. П. Плавич

доктор філософських наук, кандидат юридичних наук, професор завідувач кафедри
загальноправових дисциплін та міжнародного права

ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ

Особливістю сучасного етапу розвитку методології наукового знання є те, що соціальне знання зосереджується на комунікації, діалозі інтерсуб'єктивності, де досягається ідентичність і самоідентичність особи, оскільки в них важливий не успіх, а пошук взаєморозуміння між різними соціальними суб'єктами [1, с. 14]. Логіка розвитку наукового знання — це тільки один бік процесу розвитку духу. Чималий інтерес філософів права до «постнеокласичної метафізики» (О. В. Халапсіс), яка є, швидше, проектом, ніж концептуалізованою і методологічно оформленою сферою знання. На наш погляд, є сенс подальшого

розгляду цього проекту як такого, що найбільше відповідає сучасній дійсності, і більше того, як такого, що є обґрунтованим логікою історико-філософського розвитку уявлень про соціальну реальність.

Соціальна реальність існує на феноменальному і ноуменальному рівні, в якому можна виділити конструкти як першого порядку, тобто наочності життєвого досвіду, терміни соціальних значень, так і конструкти другого порядку, або ж наукові поняття і конструйовані за їх допомогою теоретичні об'єкти. До її особливих властивостей слід віднести наявність в ній *res extensa* (протяжних речей) і *res cogitans* (мислячих речей). У соціальній реальності не завжди можна розрізнити те, що є, і те, що створене самим суб'єктом. Реальність — це не тільки деяка об'єктивна реальність, але і екзистенціальний світ соціального агента. Діяльний підхід до соціальної реальності визначає широку амплітуду взаємодії особи, будь-якого іншого соціального суб'єкта з даністю: освоєння — привласнення — конституювання, і дозволяє зняти дихотомію об'єктного і суб'єктного.

На наш погляд, визначення соціальної реальності може бути таким: соціальна реальність — це екзистенціальний продукт людської діяльності, особливістю якого є те, що він створюється конститутивними діями багатьох окремих «Я»; це дискурсивно оформлена суб'єктами реальність, але це існуюча об'єктивно реальність, що є співіснуванням безлічі партикулярних горизонтів, коли соціальна реальність в дискурсивному образі комунікації переноситься з, так би мовити, «фізичного простору» в план свідомості, тобто починає мислитися як інтенціональні взаємозв'язки сенсів в свідомості суб'єктів дій [2, с. 64-65].

Вирази соціального в структурах мови створюють умови для ототожнення реальності соціальної та мовної. Реальність соціального постає як саморефлексує ціле або самовизначається суб'єктивністю. З тотожності соціальної та мовної реальностей слід визначити соціальне ціле як самовизначаючу комунікативність. Мова виконує роль «проміжної» соціальної реальності, оскільки можливо ототожнення мови і повсякденності. Мова як соціальний феномен служить тим «місцем», в якому соціальне буття знаходить можливість висловлювання і повідо-

влення. Соціальний простір можна представити як зміну ситуацій, де індивід здійснює «переклад» імовірності ситуації на мову іншої. Тим самим він, інтерпретуючи знаки, інтерпретує себе, тобто через тлумачення свого життя відкриває, що він знаходиться в бутті до того, як усвідомлює себе і розпоряджається собою. Відмінності освіжають старі образи і відтворюють в мисленні «першозабутні» мовні смисли.

Таким чином, ми можемо говорити про мову як явище, яке існує для акумулювання, передачі та для створення нової інформації, як явище, яке формує первинне інформаційне середовище людини. Складність, неоднозначність сучасних комунікативних процесів роблять необхідним створення універсальної теорії комунікації. А це, у свою чергу, потребує виявлення теоретичного фундаменту теорії комунікації як концептуального ядра автентичної теорії суспільства, а також прикладних соціальних дисциплін. Дослідження комунікації з позиції теорії систем розкриває системні характеристики сучасної комунікації. Системність виступає як якась онтологічна характеристика сучасної комунікації, тому не може розглядатися як зовнішня властивість комунікації. Можна зробити висновок, що автентична теорія суспільства не може бути визначена в рамках єдиної теорії [3, с. 177].

Поліпарадигматичність гуманітарного знання визначає плюралістичний, відкритий характер гуманітарного дослідження. На зміну центровано-ієрархічній системі приходять простір додаткових систем, комунікація яких формує наочні області й зміст досліджень. Все це означає зміну відношення до людини, нове його розуміння, що і буде означати перегляд місця людини в гуманітарному дискурсі, тобто її людяність. В інформаційному суспільстві не бракує інформації, а бракує мудрості, як її використовувати. Суспільство зацікавлене в тому, щоб кожен громадянин був інтелектуально самостійним, тобто не довіряв іншим думати за нього і робити вибір. Ми повинні вчитися міркувати самостійно, легко. Критичне мислення відповідає демократичному способу освіти, формує менталітет не тільки поколінь крайн консолідованої демократії, але і демократизує менталітет громадян нових незалежних держав.

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується відходом від тоталітарної уніфікації і стандартизації педа-

гогічного процесу, інтенсивним переосмисленням цінностей, пошуками нового в теорії та практиці навчання і виховання. Активізуються процеси національної самоідентифікації особистості, підвищується її громадянський авторитет, а також статус громадянина України у міжнародному соціокультурному середовищі. Ці моменти з необхідністю вимагають здійснення феноменологічного аналізу правової реальності шляхом виявлення її сенсів. У такому аспекті зростає роль категорії права як інструмента пізнання правової реальності. Правова реальність в дискурсивному образі комунікації переноситься з, так би мовити, «фізичного простору» в план свідомості саме в процесі правової освіти. Зміни у правовій освіті є запорукою того, що право стане регулятором життя індивіда, а не перешкодою, завадою на його шляху реалізації своїх особистих завдань. Сьогодні можна констатувати наявність загальної потреби і можливості формулювання цілісної концепції правової реальності з точки зору онтологічного підходу до права, який репрезентує його як особливий вимір людського буття.

Особливого значення в рамках феноменологічного підходу набувають первинні правові тексти — ті джерела правової інформації, на основі яких конститууються правові норми: закони, підзаконні акти, присудження, правові звичаї тощо. Це дає підставу розрізняти, наприклад, закон як семіотичну систему, систему знаків, що становлять правовий текст, і правову норму, що означає зредуковане до семантико-прагматичного правила, яке існує в соціальній свідомості та в соціальній практиці. Механізм відтворення права можна представити крізь його діалогічну природу, що розуміється в онтологічному сенсі як взаємообумовленість протилежних моментів права. Зокрема механізм відтворення права продемонстрований на прикладі діалогу норми права і правовідношення (фактичної взаємодії персоніфікованих суб'єктів, правової за своїм соціальним змістом) — їхні взаємозв'язки, відмінності, взаємоперехід; філософський (онтолого-гносеологічний) аналіз правової реальності представляє важливий інструмент формування складної мозаїки загальної картини світу і має не тільки теоретичний потенціал, але і практичну значущість, оскільки закладає науково-світоглядну і методологічну основу в процес побудови правової держави, яка проголошена Конституцією України.

Модернізація правової освіти виступає найважливішою умовою успішного розвитку процесів модернізації українського суспільства. Адже саме у сфері правової освіти готуються й виховуються ті люди, які не тільки формують нове модернізаційне середовище суспільства, але і ті, яким саме й належить жити та працювати в цьому новому середовищі. Модернізація правової освіти — це процес, система підготовки людини до повноцінного життя в умовах модернізаційного суспільства.

Література

1. Плавич В. П. Проблеми правотворчості і правозастосування у суспільстві, що трансформується (філософсько-правовий аналіз) [Текст] / В. П. Плавич // Особливості та тенденції розвитку правотворчості в умовах трансформації суспільства. — Одеса : ОДАБА, 2015. — С. 11-15.
2. Плавич В. П. Ціннісні орієнтири у правотворчій діяльності та її особливості в умовах трансформації суспільства [Текст] / В. П. Плавич // Альманах права. Свобода, рівність і єдність особи в правовій теорії та юридичній практиці. Випуск 4. До 95-річчя створення Національної Академії Наук України. — К., 2013. — С. 62-65.
3. Плавич В. П., Плавич С. В. Сучасна правотворчість: проблеми теорії і методології [Текст] : монографія / В. П. Плавич, С. В. Плавич. — Одеса : Астропринт, 2013. — 276 с.